

Лілія Микулин, старший викладач

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ТВОРЧИСТЬ МУЗИЧНО-ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА, ДИРИГЕНТА, КОМПОЗИТОРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СТЕПАНА ГУМІНІЛОВИЧА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті автор аналізує творчість Степана Гумініловича як невід'ємну частку українського музичного мистецтва. Особливості розвитку творчості мистця на чужині подаються паралельно хронології подій того часу.

Актуальність проблеми. Мистецтво хорового співу займає найпочесніше місце у скарбниці досягнень української музичної культури. Основане на народнопісенному ґрунті, хорове мистецтво українського народу виявило здатність успішного розвитку за різноманітних суспільно-історичних умов, а також за межами України. Висока професійна майстерність хорових диригентів України, які працювали за межами Батьківщини, здобула визнання світу. Проте в Україні музикознавчі дослідження життя і творчості мистців діаспори залишаються недостатньо ґрунтовними. Особливе пожвавлення діяльності, а також формування нових хорових колективів української діаспори спричинилося при впливі нової хвилі еміграції з Європи після Другої світової війни. Почався новий плідотворний етап розвитку пісенно-хорового мистецтва України в умовах еміграції. Професійні музиканти, які здобули освіту в Україні, “транспортували” в еміграцію власний творчий потенціал та високий рівень музичної освіти. Одним з таких мистців був талановитий хоровий диригент та композитор так званого легкого жанру Степан Гумінілович.

Мета. Окреслити творчий портрет українського мистця на основі спогадів сучасників. Доповнити картину розвитку пісенно-хорового мистецтва України в еміграції відомостями про життя і творчість Степана Гумініловича. Визначити виконавську та композиторську творчість мистця в еміграції органічною часткою українського музичного мистецтва. Відзначити важливе значення пропаганди українського мистецтва за кордоном музичним діячем Степаном Гумініловичем.

Виклад основного матеріалу. Степан Володимирович Гумінілович народився 9 січня

1917 року в селі Топорівці Городенківського повіту Івано-Франківської області в сім'ї вчителів. Мати Ангеліна (Шашків) помирає, коли хлопчиків було чотири роки. З того часу його виховував тільки батько при допомозі старших доньок Роми і Марусі, сестер Степана. Початкові 4 класи народної школи закінчив у селі. Згодом родина переїхала до Коломиї. Тут Степан успішно навчається у Коломийській гімназії. Закінчує її у 1933 році. Після закінчення гімназії вступає до Львівського вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка, який закінчив по класу скрипки у 1939 році.

“Ціла родина Гумініловичів була музикальною – батько грав на скрипці, а дві доні співали. (Обидві покінчали консерваторію ім.М.Лисенка у Львові.)... Дуже часто траплялося, ще в Коломиї, що всі троє були заангажовані в концертах, соля – дуети при акомпанієменті скрипок чи фортеп'яну, де всі грали і співали. Це в такому музикальному дусі виростав Степан. Ще в гімназії провадив гімназійний хор, а під час вакацій організовував хори по читальнях, і так ціле своє молоде життя посвячував музиці, котру так дуже любив” [5].

Важливе місце в житті Степана займав спорт. Відомо, що музикант з юнацьких років був прекрасним футболістом. Систематичні заняття різними видами спорту стали у пригоді Степану Гумініловичу у важкі роки випробувань під час Другої світової війни. У 1943 році вступає в ряди добровольців української дивізії “Галичина”.

“Стефан скромний, надзвичайно товариський, ділився окуриною, чи останнім папірусом, однак загартований, твердий і витривалий. Дуже часто помагав своїм охлялим друзям у несенні важких тягарів зброї чи амуніції, чи це на щоденних

ТВОРЧИСТЬ МУЗИЧНО-ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА, ДИРИГЕНТА, КОМПОЗИТОРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СТЕПАНА ГУМІНІЛОВИЧА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

вправах, чи на нелегких далеких вимаршах. Все і всюди спішив всім знеможеним друзям своєю великою поміччю. Таким добрягою і люблячим другом був Стефан для нас усіх, що з ним перебували долю чи недолю” [1].

1943 – 1946 – роки військового полону. На цей період припадає заснування хору “Бурлака”, детально описане Є. Пасікою у спогадах. В 1947 році Степан Гумінілович переїздить до Зальцбургу (Австрія). “З початку 1947 р. Степан в Зальцбурзі почав активізуватися в громадській, спортивній та музичній праці, а саме у Зальцбурзькій реальній гімназії – вивчав спортову ділянку, провадив мужеський хор, з яким концертував та дав кілька ревій легкого жанру із власної музики” [2].

У 1948 році одружується із студенткою Зальцбурзької гімназії Лідією Чуйко. Цього ж року з цілою родиною виїжджає до Чилі. “Життя в Чилі не було легке, не знаючи еспанської мови треба було промишляти різно, щоб вдержати родину. Різьбив гуцульські касетки, працював фізично, опісля грав на скрипці у радіо і в нічному кабаре циганську музику. Тут в їхньому подружжю житті народились сини Андрій та Юрко. Коли українці в Аргентині довідались, що Степан з родиною перебуває в сусідці, дуже просили, щоб переїхав до Буенос-Айрес та провадив хором і займався музичною працею. В той час комуністи захопили владу в свої руки. Йому, Степанови, вже сімейному та іншим родинам життя не було завидне. Вони остаточно рішилися через зелену границю дістатися до своїх в Аргентині” [2].

1951 року Степан Гумінілович, разом із дружиною та двома маленькими синами, з великими труднощами перейшов зелений кордон Андів та прибув до Буенос-Айресу. В Буенос-Айресі народився третій син, Марко. Тут, в Аргентині, диригент керує хором “Трембіта” від Товариства “Просвіта” в Буенос-Айресі. “Завжди, своєчасно, з питомою йому привітною усмішкою й життєрадістю, разом із невідступною дружиною Лідією, появлявся на проби хору в Центр “Просвіти”. Ніколи не сердився, став на висоті де здобув собі признання і славу” [2]. З допомогою Володимира Каплуна та симфонічного оркестру Леоніда Яблонського організував рев’ю “В мелодій ритмі”, яке мало великий успіх у публіки. В Буенос-Айресі Степан Гумінілович випускає дві платівки своїх творів так званого легкого жанру: фокстрот “Весна”, “В ритмі музики” (оркестр Л. Яблонського, соло Л. Гумінілович) і танго “Сон”, “Лину до тебе” (оркестр Л. Яблонського, соло Ол. Хлебич). У 1957 році Степан Гумінілович переїжджає з родиною до Канади. “Початки, як усе на чужині, без знання мови, кваліфікації, першої

найбільш потрібної помочі. Одним словом, дуже тяжкі” [3].

Сорокарічний маестро успішно опановує ще одну (вже котру!) іноземну мову (англійську). Для утримання родини працює на державних підприємствах, а у вільний час пише музику, проводить репетиції хорів, записує платівки. З 1957 до 1961 р. диригує хором при церкві св. Юрія в Ошаві. У 1967, 1969, 1970 рр. диригує хором “Боян” в Торонто, з 1967 до 1983 рр. диригує хором при церкві св. Покрови. У 1969 – 70 рр. – хором “Прометей”, 1975 – 77 рр. – хором “Бурлака” (Торонто). У Торонто видані платівки з творів композитора: “Мрійлива ніч”, “Бодн Хор”, “Сніжинка”. Записано на платівки також виступи хору: “Бурлака 1” (“Дивізіє, гей, рідна мати”) та Архиреська служба Божа (2 платівки).

Композиторська спадщина Степана Гумініловича складає велику кількість хорових та інструментальних творів, аранжувань творів світської, а також релігійної тематики, пісень так званого легкого жанру. Помер у 1985 році. Похований у Торонто. Багато відомих сучасників залишили яскраві спогади про багатогранну особистість Степана Гумініловича. Та в плані професійної характеристики Гумініловича-диригента найбільш вагомими залишаються спогади Євгена Пасіки.

Відомий хоровий диригент, співак, композитор і публіцист Євген Пасіка народився 20 квітня 1910 року в селі Нежухів Стрийського повіту Львівської області. “Батько був директором школи в с. Завадів. Навчався Євген Пасіка в Стрийській державній гімназії. Також закінчив Дрогобицьку католицьку малу духовну семінарію, приватну гімназію “Рідна школа”. Викладав музичні дисципліни у державній музичній школі ім. М. Лисенка (Стрийський філіал)” [4].

“Організатор освітнього, хорового життя на Стрийщині спільно з Семеном Масним (конкурси хорів у 1935 – 1937 рр.). Керівник хорів у селах: Завадів, Голобутів, Дуліби. Учасник боїв Другої світової війни у складі дивізії “Галичина”. Перебував у полоні в м. Ріміні (Італія). Там диригував організованим С. Гумініловичем хором “Бурлака”, після від’їзду останнього в Америку керує ним. Після від’їзду в Англію спільно з Ярославом Бабуняком організовує хор “Гомін”. Помер 09.04.1985, у Рочестері, США [8].

Спогади Євгена Пасіки написані в історико-пізнавальному аспекті. З огляду на їх обсяг, подаються ті епізоди, що характеризують творчу постать Степана Гумініловича та його хор “Бурлака”. Ось окремі з них:

“Сама назва говорить багато про життя його

ТВОРЧИСТЬ МУЗИЧНО-ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА, ДИРИГЕНТА, КОМПОЗИТОРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СТЕПАНА ГУМІНІЛОВИЧА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

членів в Італії. Гаряче літо і прикра холодна з вічно розтопленими снігами зима, шатра і колючі дрого. Малокалорійні харчі ... молоді люди прощаються з білим світом ... їх часто-густо вивозять до "Червії", як жертви туберкульозу на вічний сон...Щоб тугу заглушити хлопці почали підбадьорювати себе співом. Боже провидіння не опускає співаків. Трапилася нагода, англійська команда зарядила купіль у Середземному морі. Під ескортою чоти танків тисячі полонених маширували до моря. Незносима спека італійського сонця викачувала з тіла останні краплі так потрібної води для організму. Згущена солоня вода, при тому жажливому теплі, прикродошкульно в'їдалася в спітніле тіло, а розжарений здавалося пісок немилосердно колов дуже вразливий тоненький насквірок скелето-подібних ніг. Вилізли з води і ніде сісти, пісок як приск жаркий. Хлопці з туги почали співати, і пісня дива наробила. Танкісти зближались до співаків та тим разом не з нагайкою, а з усміхом – почали угощати цигарками і просили співати. На другий день таборова команда повідомила хор, що англійські старшини домагаються, щоб їм дати концерт. Мистецький керівник поручник Степан Гумінілович провів ще генеральну пробу і хор пішов на сцену. І заспівали сердеги, а рідна пісня зачарувала чужинців – здобула признання та пошану". "Ніхто не сподівався, що відтворений репертуар спільними силами на туалетному папері принесе таку велику користь для цілого табору. Поручник С. Гумінілович наполегливо почав працювати над піснями, і завдяки його здібностям хор в короткому часі був вивіжуваний в поважний з обильним і високоартістичним репертуаром. Під час концерту в воєнному шпиталі, де були також хворі червоноармійці з команди вербування і вивозу на Родіну, коляда "Не плач, Рахіле" зворушила до плачу-реву одну із старших офіцершу. Вона не могла утихомиритися і без уговку в риданнях вийшла зі салі. Часами концертувалося для італійців. Ці вискакували на сцену, обнімали-цілували хористів і угощали вином, це був їхній вияв пошани за гарний спів" [6].

Про зворушливу дію хору на публіку свідчить ще один епізод, який стався в Англії: "Хор популяризував не лише світську пісню, а також релігійні пісні та обрядові. Покійний таборовий капелян о. П. Маркевич одного разу запропонував взяти участь в похороні. Із східних областей Англії помер бл. п. Я. Коваль на удар серця. У готелі, де він проживав, організовано похорон з вінками, хоругвами і домовиною на возі та похоронним почотом. Усе це було у наших національних кольорах. Цвинтар був на другому

кінці містечка. Похорон пройшов цілим містом. Хор співав похоронні пісні на перемену з читанням Євангелія та Апостола з відповідними грімкими респонзоріями. Вулиця була забудована по обидвох боках високими будинками і дуже акустична. Як залунало похоронне "Святий Боже" Матюка, якого ехо покотилося вулицею, то весь рух на вулиці завмер. Поліція сей час з'явилася в великій кількості і задержала весь рух. Люди клякали, а відтак машерували за домовиною аж на цвинтар. Всі випитувалися, хто це такий був, що йому приготовано такий пишний похорон. Пояснено їм, що це був заслужений і вартісний чоловік" [6].

"Ти створив хор "Бурлака" тоді саме, коли полон розкладав нас фізично і морально, жажливими обставинами: голодом, спекою, непевним завтра, прикрими вістями про пекельне поневолення України" [6]. "У тому безвихідному положенні Ти, Степане, розпочинав ставити перші кроки до створення хору "Бурлака". На пробах із запалом Ти жертвував усю свою енергію, що помітно втілялась в нас хористів, ми кожної проби ставали могутніші, наша пісня почала підноситись і лунати понад табором" [6].

"Пам'ятаю, як хор уперше залунав на Службі Божій, і уперше на чужині покотилася по виноградниках і кукурудзяних полях гомоном наша Свята Літургія: "Святий Боже" Гнатишина, "Херувими" Веделя, "Отче Наш" Вербицького і грімке "Буди ім'я Господне" Борзнянського." "З кожним днем відтворені хори помітно збагачували наш репертуар. Ти їх сортував, аранжував як геніальний диригент і композитор. Ти лишив об'ємний репертуар – понад 400 пісень. Цим репертуаром і посегодні користується ціла Англія. "Через Поле", "Дзвони", "Донська Козача", "Куперен", "Почаївська", "Страшний Суд", "Кавказ", "Птичий хор", "Рахила", "Закувала" з "Окрушків", це наші клясичні твори, які Ти укріпив в нашій тілесній і духовній структурі [6].

"Високоталановитий мистець і непересічний організатор музичних ансамблів на еміграції. Як бувший диригент хору "Бурлака" в полоні Ріміні (Італія) відзначився оригінальною, до нікого не подібною ціхою в ділянці вокальної диригентури. Пісня з-під його керівництва була такою цікавою і пишною, що гіпнотизувала слухачів. Його зверхний вигляд – дуже милий, при тому спокійний і зрівноважений погляд – впливав на кожного співака доброзичливо" [6].

"Він умів видобувати дуже шляхетний тон з хору своїм надзвичайно спокійним диригуванням, обмеженням рухів та проникливістю погляду (щоб не знати, де ти стояв в хорі, то ти все був з ним

ТВОРЧИСТЬ МУЗИЧНО-ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА, ДИРИГЕНТА, КОМПОЗИТОРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СТЕПАНА ГУМІНІЛОВИЧА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

віч-на-віч, і неначе читав його волю в його голубих очах). Рідкістю було у него сварити на хористів. Як проникливий погляд, так надзвичайно гострий слух тримали хор в напняттю. Фальцето було таке расове, що інколи здавалося, що це співає секція жіночих голосів. Хор звучав, як найкраща симфонія, а тембр голосів перемінювався в звуки правдивих хрусталів: тенори в передзвонах щедрівки “Дзвони”, в похідній “Донській Козачій”, В “Серенаді” Мариняка і т.д. Багато писав музики до слів таборових поетів як: М. Форись, та інших. Хор “Бурлака” розпоряджав репертуаром біля 400 сотень пісень різного жанру. Спеціальну увагу присвячував до коляд та щедрівок. Коляда “Рахилія” і щедрівка “Вифлеємські Дзвони” були включені в концертний репертуар при необмеженій порі року. Думи: “Зруйнування Січі”, “Нечай”, “Почаївська Божа Матір”. Клясичні твори: “Закувала та сива зозуля”, “Прометей”, “Огні горять”, “Гуляли”. Канти релігійного змісту: “Страшний Суд”, “Через поле”. Стрілецькі: “Ой, у лузі червона калина”, “Донська Козача”, “Рекрутська Червона Калина” та інші. Колядки і щедрівки: “Ой, видить Бог”, “Бог Предвічний”, “Рахилія”, “Нова радість”, “Ішли Тріє Царі”, “Щедрик”, “Дударик”, “По всьму світу”, “Різдвяна псалма” і т.д. Любовні: “Татран”, “Гомін села”, “Широкий луг”, “Гандзя”, “Куперен”, “Над Прутом у Лузі” і т.д. [6].

Перечислені Євгеном Пасікою твори становлять лише частину об’ємного репертуару хору “Бурлака”. Хор виконував: перший та третій акти з опери С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм”, “Вечорниці” П. Ніщинського, вже названі Є. Пасікою хоріві полотна О. Нижанківського “З окружків” та “Гуляли”, “Заповіт” М. Стеценка, “Ще не вмерла Україна” М. Вербицького (аранж. Кошиця), “Ой, пущу я кониченька”, Щедрівка (обробка М. Лисенка), “Ой, зійшла зоря” (обр. М. Леонтовича), “Женчичок-брєнчичок” (обр. М. Леонтовича, аранж. Є. Пасіки), “Де Дніпро наш котить хвилі” (аранж. В. Домашівця), Дударик, Щедрик, “Прялка” (обр. М. Леонтовича, аранж. С. Гумініловича), та багато інших творів.

Велику частину репертуару займали твори в аранжуванні Степана Гумініловича. Серед них: “Та туман яром”, “Сусідко”, “Ой, на горі жєнці жнуть”, “Засвітали козаченьки”, “Донська Козача”, “Там, на горі, на Маківці” (обр. С. Гумініловича), та багато інших.

Висловлюючи радість з приводу відновлення роботи хору в Торонто, Євген Пасіка писав: “Хорові “Бурлака” немає переводу. Він, як мітичний фєнікс, знова ожив. – ... – і хай живе!!!” [7].

Найвагомішу частину композиторського доробку Степана Гумініловича становлять хоріві обробки народних пісень, а також пісні так званого легкого жанру. На жаль, переважна більшість композицій автора і досі зберігається у приватних архівах Канади та Англії. Збірка “Мої давні пісні”, видана в Торонто у 1983 році сином С. Гумініловича Марком, присвячена дружині Лідії та синам – Андрієві, Юркові та Маркові. Збірка містить 24 пісні на слова українських поетів. Серед них: Ю. Форись, Б. Бор, А. Курдидик, Л. Яблонський, Д. Іванчук, В. Сосюра, О. Ющенко, М. Тарнавська. Широка гама різноманітних картин людських переживань та емоцій створена немов одним подихом. Прекрасний мелодист, Гумінілович створив 24 пісні збірки на основі українського мелосу. Кожен твір збірки чується у багатоголосому виконанні, очевидно, багаторічна практика керування хором вплинула на стиль композиторського письма. Яскраві картини любовної лірики становлять переважну більшість серед композицій циклу. До них належать: “Усе на світі минає” (сл. Б. Бора), “Я тут, ти там” (сл. Ю. Форись), “До тебе я хочу знов іти” (сл. Ю. Форись), “Байдужі” (сл. А. Курдидик), “Як ніч” (сл. Л. Яблонського), “Тінь” (сл. Ю. Форись), “Мале дівча” (сл. Д. Іванчука), “Спомин” (сл. Ю. Форись), “Сон” (сл. Л. Яблонського), “Ні, я забудь тебе не міг” (сл. В. Сосюри), “Квітнуть каштани” (сл. О. Ющенко), “Будь зо мною” (сл. М. Тарнавської), “Ти не знаєш” (сл. М. Тарнавської), “Лист” (сл. Д. Іванчука), “Осін” (сл. невідомого автора), “Останню танго” (сл. Л. Яблонського).

Пісні: “Мрійлива ніч” (сл. Ю. Форись), “Пливи, моя туга” (сл. Ю. Форись) та “Вона не прийде” (сл. Ю. Форись) сповнені туги за Україною. Пісні: “Боз” (сл. Ю. Форись), “Сніжинка” (сл. Ю. Форись), “Фонтан” (сл. М. Тарнавської) романтичного характеру та містять радість спілкування з природою. Пісня “Галльо” (сл. Ю. Форись) жартівливого характеру.

Чітка сюжетна лінія вокальних творів збірки, динаміка розгортання, довершеність форми а надто драматичний зміст поетичних текстів (туга за Батьківщиною, скорбота з приводу втрати товаришів у роки Другої світової війни), що пронизують пісні даної збірки, виходять за межі трактування легкого жанру. Оригінальність композиторського прийому у використанні танцювальних жанрів (танго, вальс, фокстрот, румба) вдало поєднані з українською народнопісенною основою з її потужною здатністю “оповитися” багатоголоссям та підголосковою поліфонією.

